16 Rialtacht Íocaíochtaí Leasa Shóisialta

16.1 Ceanglaítear ar an Roinn Gnóthaí Fostaíochta agus Coimirce Sóisialaí (an Roinn) a chinntiú go gcuirtear an caiteachas a thabhaíonn sí i bhfeidhm chun na gcríoch sin dár chuir Dáil Éireann an t-airgead ar fáil, agus go gcloíonn a cuid idirbhearta airgeadais leis na húdaráis faoina dtugtar le fios gur cuireadh i bhfeidhm iad. Meastar go bhfuil idirbhearta airgeadais 'rialta' nuair a shásaítear an dá choinníoll sin.

16.2 Tá íocaíochtaí os cionn teidlíochtaí faoi théarmaí na scéimeanna leasa neamhrialta. Tarlaíonn íocaíochtaí iomarcacha den saghas sin ar roinnt bhealaí, lena n-áirítear

- ***calaois éilitheora*** - nuair a thugann éilitheoir íocaíochtaí leasa shóisialaigh faisnéis neamhiomlán nó mhíchruinn i ndáil le héileamh d'aon ghnó, nó a mhainníonn d'aon ghnó a insint don Roinn faoi athruithe ábhartha i gcúinsí (amhail méadú ar a acmhainn nó ar a riocht sláinte) a imríonn tionchar ar éileamh ar íocaíocht
- ***earráid éilitheora*** - a tharlaíonn nuair a chuireann an t-éilitheoir eolas míchruinn nó neamhiomlán ar fáil, nó a mhainníonn athrú ábhartha ar chúinsí a thuairisciú, ach nach bhfuil aon rún chalaoiseach shoiléir ag an éilitheoir
- ***earráid na roinne*** - nuair a íoctar sochair go mícheart mar gheall ar easpa gníomhaíochta, moill nó botúin a rinne foireann na Roinne.[1]

16.3 Tá clár seanbhunaithe ag an Roinn do shuirbhéanna calaoise agus earráide a dhéanamh ar na scéimeanna leasa shóisialaigh. Is tomhais calaoise agus earráide i scéimeanna iad sin ag pointe áirithe ama. Leis na suirbhéanna seo déantar athbhreithnithe ar shamplaí randamacha de 500 go 1,000 éileamh atá á n-íoc le fáil amach an bhfuil na héilitheoirí i dteideal na n-íocaíochtaí atá á bhfáil acu agus má tá, an bhfuil na méideanna cearta á n-íoc leo. Cabhraíonn na suirbhéanna leis an Roinn rioscaí sna scéimeanna a aithint mar aon leis an ngá atá le hathruithe a dhéanamh ar na bearta rialaithe atá i bhfeidhm. Déantar suirbhéanna ar scéimeanna ardluacha níos minice ná scéimeanna íseal-luacha. In Iarscríbhinn 16A tugtar cuntas ar shuirbhéanna san am atá caite, agus ar na cinn atá beartaithe do 2018 agus 2019.

16.4 Is bunchritéar le haghaidh íocaíochta faoi scéimeanna leasa shóisialaigh áirithe é incháilitheacht leighis. Mar shampla

- caithfidh faighteoirí liúntas míchumais a bheith gortaithe, galar nó míchumas coirp nó meabhrach a bheith orthu ar feadh bliana ar a laghad nó go meastar go mbeidh sé orthu go ceann bliana agus de dheasca an mhíchumais sin, srian suntasach a bheith orthu maidir le hobair a dhéanamh a bheadh oiriúnach de ghnáth do dhaoine dá n-aois, taithí agus cáilíochtaí
- caithfidh nach bhfuil faighteoirí sochair breoiteachta in ann oibriú de bharr breoiteachta nó gortaithe — ní mór dóibh teastas seachtainiúil nó míosúil a sholáthar don Roinn óna ndochtúir agus teastas deiridh dochtúra a thabhairt don Roinn sula bhfillfidh siad ag obair, agus is ag an bpointe sin a stopfar íocaíochtaí
- caithfidh nach bhfuil ar chumas faighteoirí pinsean easláine oibriú, nó gan a bheith ar a gcumas oibriú ar feadh 12 mhí ar a laghad agus an chuma a bheith air nach mbeidh ar a gcumas oibriú go ceann 12 mhí eile ar a laghad.

1 I gcásanna áirithe, féadfaidh éilitheoirí níos lú a fháil ná an méid atá siad i dteideal a fháil de bharr earráidí a dhéanann siad féin nó earráidí na roinne.

16.5 Nuair a dhéanann an Roinn suirbhé calaoise agus earráide ar scéim a bhfuil critéir íocaíochta incháilitheachta leighis ag gabháil léi, déantar athbhreithnithe leighis ar fhothacar cásanna. D'fhéadfaí, de thoradh air seo, cásanna a aithint ina meastar nach gcomhlíonann an riocht sláinte a thuilleadh na critéir shonraithe. Nuair a tharlaíonn sé seo, féadfar na híocaíochtaí leasa shóisialaigh a stopadh, nó an méid is iníoctha a laghdú.

16.6 Ós rud é go bhféadfadh riocht sláinte faighteora leasa shóisialaigh feabhsú le himeacht ama, ní mheasann an Roinn gurb ionann toradh athbhreithnithe go bhfuil faighteoir neamh-incháilithe faoi láthair ó thaobh sláinte de agus íocaíocht earráide nó chalaoise. Measann an Roinn go raibh bonn faoin íocaíocht suas go dtí an t-athbhreithniú liachta de bharr fianaise liachta. I dtuairim na Roinne, aon athrú a fhaightear san athbhreithniú leighis ní léiriú é ar íocaíocht earráide ag an Roinn ná ag an bhfaighteoir leasa shóisialaigh toisc go raibh siad araon ag gníomhú go hionraic le tacaíocht ó fhianaise liachta suas go dtí an pointe sin.

16.7 Toisc go bhféadfadh faighteoir a theidlíocht i leith íocaíocht leasa a chailleadh de thoradh ar fheabhas ar riocht sláinte, nuair a aithnítear cás dá leithéid de thoradh ar athbhreithniú ar theidlíocht tugann sé sin le fios gurbh ann d'íocaíocht iomarcach tráth an athbhreithnithe, ar cheart í a chur san áireamh i meastachán ar leibhéil íocaíochta iomarcaí.

16.8 D'fhéadfadh faighteoir íocaíochtaí leasa shóisialaigh a chinntear nach bhfuil sé i dteideal íocaíochta (nó nach bhfuil ina teideal a thuilleadh) faoi scéim áirithe a bheith i dteideal íocaíochta faoi scéim eile de chuid na Roinne.[1] Sa chás sin, féadfar an íocaíocht iomarcach a braitheadh a chúiteamh (go hiomlán nó go páirteach) le híocaíochtaí breise ar an scéim eile. I gcásanna áirithe ina n-athraítear íocaíochtaí faighteora, féadfar na híocaíochtaí a chur ar ais (nó a chur ar ais go páirteach) de thoradh ar achomharc. Éiríonn idirdhealú as seo idir íocaíochtaí iomarcacha comhlána agus glan-íocaíochtaí iomarcacha. Gabhann impleachtaí le ceachtar díobh maidir le rialtacht na scéime agus caiteachas comhiomlán taifeadta i gcuntas leithreasa Vóta 37 Coimirce Shóisialta agus i gcuntais an Chiste Árachais Shóisialta (SIF).

16.9 I bhFíor 16.1taispeántar an caiteachas in 2016 ar scéimeanna an Vóta agus an Chiste Árachais Shóisialta i ndáil le suirbhéanna calaoise agus earráide a rinneadh (uair amháin ar a laghad) ó 2012.[2,3] Taispeántar freisin na leibhéil mheasta d'íocaíochtaí iomarcacha, de bharr calaoise, earráide nó neamh-incháilitheacht leighis, faoi gach scéim a fuarthas le linn na suirbhéanna.

1 Féadfaidh an Roinn freisin íocaíochtaí leasa a dhéanamh i ndáil le daoine ar stopadh a n-íocaíochtaí agus ar cleithiúnaigh iad de chuid faighteora leasa eile.

2 Áirítear pinsean stáit neamh-ranníocach ar an tábla toisc leibhéal caiteachais na scéime, cé gur in 2008 a bhí an suirbhé calaoise agus earráide is déanaí. Tá suirbhé nua ar an scéim beartaithe do 2018.

3 Ní áirítear an suirbhé Sochair Teaghlaigh in 2016 toisc nach ndearnadh suirbhé ach ar 7% díobhsan atá ag fáil pacáiste leasa.

Fíor 16.1 Leibhéal measta na n-íocaíochtaí iomarcacha i scéimeanna a ndearnadh suirbhé orthu

Cuntas agus scéim	Costas na scéime 2016	Leibhéal measta na n-íocaíochtaí	
	€ milliún	Comhlán	Glan
Scéimeanna maoinithe ón Vóta			
Liúntas Cuardaitheora Poist	2,452	4.6%	3.1%
An Sochar Linbh	2,078	0.5%	0.5%
Liúntas Míchumais[a]	1,358	18.4%	4.1%
Pinsean Stáit (neamhranníocach)	982	1.9%	n/b
Íocaíocht Teaghlach Aontuismitheora	501	7.1%	2.7%
Forlíonadh Ioncam Teaghlaigh	415	1.9%	0.5%
Forlíonadh Cíosa	275	6.0%	5.0%
Cúnamh Feirme	79	10.6%	10.4%
Scéimeanna iomlána an Vóta	**8,140**		
Scéimeanna arna maoiniú faoin gCiste Árachais Shóisialaigh			
Pinsean Stáit (ranníocach/aistriú)	4,662	2.0%	2.0%
Pinsean Ranníocach Baintrí/Baintrí Fir/ Páirtí Shibhialta Mharthanaigh	1,437	0.8%	0.7%
Pinsean Easláine[a]	645	2.8%	1.5%
Sochar Breoiteachta[a]	597	13.4%	6.0%
Sochar Cuardaitheora Poist	356	2.5%	1.6%
Iomlán Scéimeanna an Chiste Árachais Shóisialaigh	**7,697**		

Foinse: Oifig an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste

Nóta: a Áirítear sna figiúirí do Liúntas Míchumais, Pinsean Easláine, Sochar Breoiteachta torthaí na gcásanna a ndearnadh athbhreithniú liachta orthu.

16.10 Tá éagsúlacht forleathan le sonrú i leibhéal na n-íocaíochtaí iomarcacha a fuarthas trí shuirbhéanna ar scéimeanna atá maoinithe ón Vóta. Seachas sochar linbh ar íocaíocht uilíoch é (.i. ní dhéantar tástáil mhaoine ina leith), síneann raon na meastacháin ó 1.9% de chaiteachas na scéime i gcás an fhorlíonaidh ioncam teaghlaigh agus an phinsin Stáit neamh-ranníocach go 18.4% i gcás scéim an Liúntais Míchumais (lena n-áirítear neamh-incháilitheacht leighis).

16.11 Tá éagsúlacht le sonrú chomh maith i leibhéal na ró-íocaíochtaí sna scéimeanna arna maoiniú ag SIF a ndearnadh suirbhé orthu. Bhí raon meastachán ar íocaíochtaí iomarcacha ar scéimeanna maoinithe SIF ó 0.8% i gcás pinsean ranníocach baintrí/baintrí fir/ páirtí shibhialta mharthanaigh go 13.4% i gcás Sochar Breoiteachta (lena n-áirítear neamh-incháilitheacht leighis).

16.12 Go comhiomlán, b'ionann na scéimeanna a áirítear i bhFíor 16.1 agus 76% (€8.1 billiún) in 2016 de chaiteachas a Vótáladh, agus 91% (€7.7 billiún) de chaiteachas SIF.

Conclúidí agus moltaí

16.13 Measaim go bhfuil íocaíochtaí iomarcacha de bharr calaoise, earráide nó neamh-incháilitheacht leighis neamhrialta. Tá leibhéal na n-íocaíochtaí iomarcacha a aimsíodh i suirbhéanna calaoise agus earráide na Roinne ábhartha ag leibhéal scéime/comhiomlán araon, agus ag leibhéal glan/roinne. Dá réir sin, tá tagairt déanta agam i mo thuairiscí iniúchta ar Chuntas Leithreasa 2016 do Vóta 37 Coimirce Sóisialaí agus do Chuntas 2016 an Chiste Árachais Shóisialaigh do leibhéal ábhartha neamhrialtachta na n-íocaíochtaí scéime.

Iarscríbhinn 16A

Fíor 16A.1 Sceideal suirbhéanna calaoise agus earráide a foilsíodh 2004 go 2017 agus atá pleanáilte go 2019

Cuntas agus scéim	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Scéimeanna maoinithe ón Vóta																
Liúntas Cuardaitheora Poist	Foilsithe						Foilsithe				Foilsithe					
Liúntas Fiontraíochta um Fhilleadh ar Obair															Pleanáilte	
Liúntas Cúramóra														Ar siúl		
An Sochar Linbh		Foilsithe								Foilsithe						
Liúntas Míchumais			Foilsithe						Foilsithe							Pleanáilte
Pinsean Stáit (neamhranníocach)					Foilsithe										Pleanáilte	
Íocaíocht Teaghlach Aontuismitheora	Foilsithe				Foilsithe				Foilsithe							Pleanáilte
Forlíonadh Ioncam Teaghlaigh			Foilsithe										Foilsithe			
Forlíonadh Cíosa			Foilsithe								Foilsithe					
An Liúntas Leasa Forlíontach														Ar siúl		
Pacáiste Sochair Teaghlaigh													Foilsithe			
Cúnamh Feirme													Foilsithe			
Scéimeanna arna maoiniú faoin gCiste Árachais Shóisialaigh																
Pinsean Stáit (ranníocach/aistriú)							Foilsithe							Foilsithe		
Pinsean Ranníocach Baintrí/Baintrí Fir/ Páirtí Shibhialta Mharthanaigh											Foilsithe					
Pinsean Easláine												Foilsithe				
Sochar Breoiteachta				Foilsithe								Foilsithe				
Sochar Cuardaitheora Poist	Foilsithe								Foilsithe							
Pacáiste Sochair Teaghlaigh													Foilsithe			

Foinse: An Roinn Gnóthaí Fostaíochta agus Coimirce Sóisialaí

Eochair:
- ● Pleanáilte
- ● Ar siúl
- ● Foilsithe